

Т. В. Паєнтко

кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів і кредиту,
Київський економічний інститут менеджменту, Україна
tpaeyntko@mail.ru

ПОТЕНЦІАЛ ПОДАТКУ НА ПРИБУТОК У РЕГУЛЮВАННІ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПОТОКІВ КРАЇНИ

Анотація. Стаття присвячена проблемам реалізації регуляторного потенціалу податку на прибуток в Україні. Досліджено зарубіжний досвід стимулювання активності іноземних та вітчизняних інвесторів. Запропоновано знизити ставку податку на прибуток підприємств для тієї частини прибутку, яка направляється на інвестиції в основний капітал, що стане стимулом до фінансування оновлення основного капіталу.

Ключові слова: податок на прибуток, ставка податку на прибуток, інвестиції.

Т. В. Паєнтко

кандидат экономических наук, доцент кафедры финансов и кредита,
Киевский экономический институт менеджмента, Украина

ПОТЕНЦИАЛ НАЛОГА НА ПРИБЫЛЬ В РЕГУЛИРОВАНИИ ИНВЕСТИЦИОННЫХ ПОТОКОВ СТРАНЫ

Аннотация. Статья посвящена проблемам реализации регуляторного потенциала налога на прибыль в Украине. Исследован зарубежный опыт стимулирования активности иностранных и отечественных инвесторов. Предложено снизить ставку налога на ту часть прибыли, которая направляется на инвестиции в основной капитал, что станет стимулом к финансированию обновления основного капитала.

Ключевые слова: налог на прибыль, ставка налога на прибыль, инвестиции.

Tatiana Paientko

Ph.D. in Economics, Associated Professor, Kyiv Economic Institute of Management, Ukraine

CORPORATE INCOME TAX POTENTIAL AS A REGULATOR OF STATE'S INVESTMENT FLOWS

Abstract. The article is devoted to the problems of the regulatory capacity implementing of the income tax in Ukraine. The foreign experience to stimulate the activity of foreign and domestic investors is investigated. The expediency of reducing the corporate income tax rates on the part of investments directed into fixed capital is grounded. Having the need of significant investment in resources and a shortage of financial resources, Ukraine should actively use all possibilities to accumulate funds from both domestic and foreign investors. Taking into account the potential risks of foreign investment, we offer incentives for foreign investment in part to apply the income tax benefits of an investment nature (tax holidays, investment bonuses, discounts) if they provide direct investments to create new jobs in the field of production in depressed regions. Implementation of the regulatory capacity of the corporate income tax in the direction of domestic investors stimulating may be subject to increase the standard income tax rate to 26% and to reduce the income tax rate on the portion of the profit which shall be sent to the investment in fixed capital. Such an event would encourage the redistribution of income in favor of direct investment, rather than consumption, and reduce its distribution for the benefit of the shadow sector economics.

Key words: corporate income tax; corporate income tax rate; investment.

JEL Classification: H26, H22, H25

Постановка проблеми. Податок на прибуток підприємств є одним із найвагоміших надходжень до бюджету України, що свідчить про його потужний фіскальний потенціал. Однак надмірна реалізація фіскального потенціалу податку на прибуток може гальмувати його регуляторні можливості, що зумовлюється специфікою прибутку як об'єкта оподаткування. За своїм економічним призначенням прибуток підприємства має використовуватися переважно на розширення діяльності, а не на споживання. А це потребує застосування такої системи податкових важелів, яка б створювала для підприємства більші вигоди в разі спрямування прибутку на інвестування, порівняно із споживанням. Окрім того, податок на прибуток може чинити регуляторний вплив й на динаміку зовнішніх інвестицій, залучення яких є актуальним для України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вплив податку на прибуток на інвестиційну активність у своїх працях розглядали В. І. Грушко, Л. О. Кошембар [1]. Дослідженню фіскального та регуляторного потенціалу податку на прибуток присвячено праці В. П. Вишневської [2], Ю. Б. Іванова [3], І. А. Майбурова [3; 4], А. М. Соколовської [4], А. І. Крисоватого [5], С. І. Юрія [5]. Вплив податку на прибуток на бізнес відображено в дослідженнях С. Баха (*Stephan Bach*) [6; 7], Н. Двенгер (*Nadja Dwenger*) [6], Ф. Фоссена (*Frank Fossen*) [7], В. Штейнера (*Viktor Steiner*) [7] та ін. Однак часті зміни макроекономічної динаміки

змушують уряди багатьох країн швидко вносити корективи в політику оподаткування, у т.ч. у порядок оподаткування прибутку, змінюючи пріоритети його застосування – як фіскального або як регулюючого інструменту.

Мета роботи – оцінити реалізацію регуляторного потенціалу податку на прибуток в Україні та обґрунтувати напрями його посилення з метою стимулювання збільшення інвестиційних потоків.

Основні результати досліджень. Інвестиційну активність у країні можна оцінювати за такими параметрами, як обсяги інвестицій, їх структура, приріст тощо. У контексті нашого дослідження інвестиційні ресурси будемо розглядати як особливі фінансові потоки, що реагують на зміни інструментарію фіскального регулювання.

З точки зору фіскального регулювання, іноземні інвестиції є одними із найскладніших фінансових потоків. Їх залучення має як переваги (формування фінансового базу в умовах дефіциту фінансових ресурсів), так і недоліки.

Серйозні ризики, що виникають у процесі залучення іноземних інвестицій, обумовлені ймовірністю невдалого фіскального регулювання, що, своєю чергою, може стати додатковим каталізатором формування нових і поглиблення існуючих інституціональних деформацій в економіці країни. Однак подеколи без залучення іноземних інвестицій неможливо покрити дефіцит фінансових ресурсів у країні, альтернативою якому виступає тільки боргове фінансування. Саме така ситуація склалася в Україні.

Приймаючи рішення у сфері фіскального регулювання процесу залучення іноземних інвестицій, важливо орієнтуватися не тільки на їх обсяг (він має бути достатнім для покриття потреби в інвестиційному капіталі), а й на результативність входження такого фінансового потоку. Нами було досліджено досвід країн Східної і Центральної Європи щодо залучення іноземних інвестицій та їх вплив на результати економічного розвитку. Вибір країн обумовлений схожістю стартових умов розвитку після руйнування соціалістичної системи господарювання. Динаміка кумулятивних іноземних інвестицій на душу населення у постсоціалістичних країнах представлена на рис. 1.

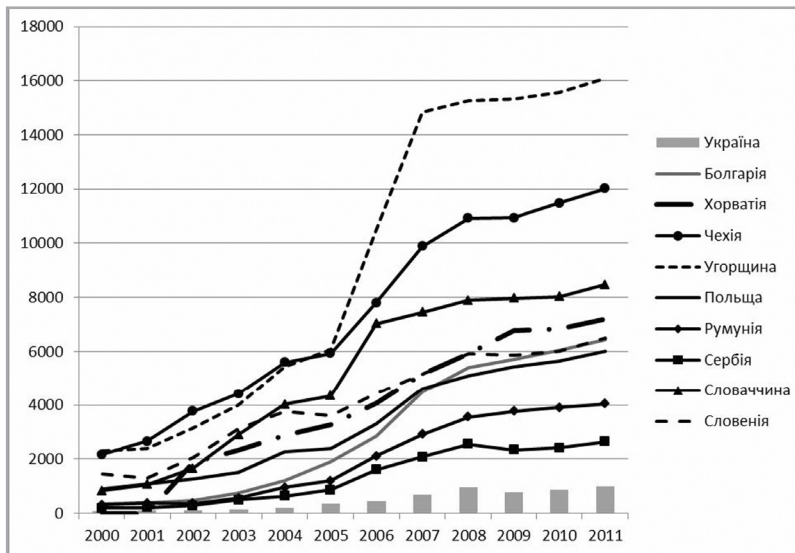

Рис. 1. Динаміка кумулятивних іноземних інвестицій на душу населення у країнах постсоціалістичного простору у 2000-2011 рр., дол. США

Джерело: Складено автором на основі World Investment Report 2012 [10]

Графіки, зображені на рис. 1, показують, що за наявності великої потреби в капіталі Україна має найменший обсяг іноземних інвестицій на душу населення. Найвищі значення цього показника характерні для Угорщини, Чехії, Словаччини, Хорватії. Найбільше інвестицій припадає на душу населення в Болгарії, Польщі, Словенії, порівняно менше – у Румунії та Сербії. Водночас, отримані результати аналізу засвідчили те, що не завжди обсяг залучених іноземних інвестицій є запорукою економічного росту. Наприклад, маючи менший притік інвестицій на душу населення, Чехія і Польща випереджають Угорщину за темпами економічного розвитку. При цьому варто зазначити, що застосування заходів фіскального регулювання дозволило суттєво підвищити рівень зайнятості в усіх досліджуваних країнах.

З метою виявлення причин такого взаємозв'язку автором досліджено фіскальний інструментарій залучення іноземних інвестицій у ці країни [11]. Було з'ясовано, що Польща і Чехія практикують масштабне застосування фіскальних регуляторів задля залучення іноземних інвестицій. Чехія від-

дає перевагу податковим стимулам, Польща – комбінації фіскального інструментарію доходів та витрат. Фіскальне регулювання залучення іноземних інвестицій у досліджуваних країнах спрямоване на розвиток реального сектору економіки шляхом упровадження нових технологій, а також на стимулювання зайнятості, передусім у депресивних регіонах.

На наш погляд, такий досвід буде корисним і для України. Зважаючи на серйозні інституціональні деформації, які створюють передумови для мінімальної ефективності від залучення іноземних інвестицій, вважаємо, що застосування фіскального інструментарію в нашій країні має бути вибіркоким і спрямовуватися на залучення інвестицій у ті сектори економіки та території, які найбільше їх потребують. Оскільки в Україні наразі спостерігається доволі високий рівень безробіття, іноземні інвестиції насамперед слід використовувати задля створення нових робочих місць. Враховуючи необхідність розвитку реального сектору економіки, фіскальне стимулювання створення нових робочих місць не доцільно поширювати на сферу торгівлі, послуг і фінансове посередництво. Саме такими міркуваннями зумовлені наші пропозиції щодо застосування регуляторного інструментарію податку на прибуток (табл. 1).

Застосування інструментів, описаних у табл. 1, не призведе до втрат бюджету в довгостроковій перспективі, оскільки всі пільги мають інвестиційний, а не підтримуючий характер. Ті ж втрати бюджету, які можуть виникнути в разі звільнення від сплати податку на прибуток у депресивних регіонах, будуть компенсовані зменшенням соціальних трансфертів населенню завдяки створенню нових робочих місць.

Реалізація регуляторного потенціалу податку на прибуток у контексті стимулювання вітчизняних інвесторів має досліджуватися під іншим кутом зору. Передусім, на нашу думку, необхідно визначити пріоритети інвестування. Зважаючи на високий ступінь зносу основних засобів у вітчизняній промисловості, вважаємо, що основні інвестиційні потоки доцільно направити на оновлення основного капіталу, і насамперед його активної частини.

Залученню необхідного обсягу та збільшенню інтенсивності інвестицій в основний капітал перешкоджають

Таблиця 1
Регуляторний інструментарій податку на прибуток для залучення іноземних інвестицій

Інструмент	Мета застосування	Умови
Звільнення від сплати податку на прибуток, плати за землю на 5 років (незалежно від подальшої зміни статусу регіону) при заснуванні нових виробничих підприємств або розширенні існуючих в депресивних регіонах	Створення нових робочих місць у сфері виробництва в депресивних регіонах	Створення не менш як 10 робочих місць; усі працевлаштовані мають проживати в депресивному регіоні; заробітна плата не повинна бути нижчою від двох мінімальних; працівники не можна звільнювати з роботи протягом двох років
Зменшення податку на прибуток у разі спрямування інвестицій на впровадження розробок 5-го та 6-го технологічних укладів	Структурна перебудова економіки (подолання домінування 3-го та 4-го технологічних укладів)	Витрати на впровадження розробок 5-го і 6-го технологічних укладів можуть відноситися до витрат, що зменшують оподатковуваний прибуток у подвійному розмірі
Інвестиційний бонус	Стимулювання розвитку виробництва кінцевої продукції, які мають високий експортний потенціал	Додаткове зменшення податку на прибуток у разі здійснення інвестицій у створення або розширення виробництва кінцевої продукції, яка має високий експортний потенціал. Величина інвестиційного бонусу визначається приростом інвестицій

Джерело: Складено автором

кілька інституціональних деформацій – пастка відсоткових ставок, пастка високої вартості власного капіталу і високі трансакційні витрати на здійснення інвестицій в основний капітал. Подолати пастку відсоткових ставок за кредитами можна тільки розширивши ресурсну базу банків (за рахунок збільшення організованих заощаджень населення) та підвищивши рентабельність вітчизняних виробників. Уникнути пастки високої вартості власного капіталу і зменшити трансакційні витрати на інвестиції в оновлення основного капіталу можна шляхом застосування інструментів фіскального регулювання, зокрема за рахунок реалізації регуляторного потенціалу податку на прибуток.

Одним із способів зменшення вартості власного капіталу, який інвестується в оновлення основного капіталу, є зниження ставки податку на прибуток підприємств. Однак у сфері оподаткування існує ще одна серйозна інституціональна пастка – ухилення від сплати податків, у тому числі податку на прибуток. Ухилення від сплати податку на прибуток в Україні є довготривалою тенденцією. Як свідчить вітчизняна статистика, близько половини вітчизняних підприємств десятиліттями працюють у збиток [12], що суперечить не тільки економічним законам, а й здоро-

прибуток завжди був пропорційним. Наскільки номінальна ставка оподаткування прибутку відповідає реальній можливості перевірити, обчисливши середні та граничні ставки цього податку (табл. 2).

Розрахунки показують, що оподаткування прибутку в Україні має нестабільний характер – регресивний змінюється прогресивним, що є додатковим джерелом зростання трансакційних витрат та вартості власного капіталу. Слід зазначити, що заходи фіскального регулювання щодо стимулювання збільшення обсягу інвестицій в основний капітал повинні вживатися з метою подолання іншої інституціональної деформації – ухилення від сплати податків – або принаймні не виступати додатковим чинником її поглиблення. Тому нами пропонується запровадити диференційоване оподаткування прибутку: якщо він спрямовується на інвестиції в основний капітал, то має оподатковуватися за зниженою ставкою 12%, на інші цілі – за стандартною ставкою 26%. Вибір стандартної ставки був здійснений на основі дослідження зарубіжного досвіду за результатами інтервального аналізу. Останні показали, що у 2012 р. на інтервал 20–29% припадає найбільша кількість ставок оподаткування прибутку, а середня зважена становить 26,59%.

Знижена ставка, за якою оподатковується прибуток, що спрямовується на інвестиції в основний капітал, не повинна перевищувати середній рівень рентабельності виробництва. Пільгова ставка має застосовуватися тільки у випадку здійснення інвестицій на нове будівництво або придбання нових основних засобів, які відносяться до активної частини.

Зауважимо, що збільшення надходжень від податку на прибуток у період 2008–2011 рр. досягнуто переважно адміністративними, а не економічними методами. Ми вважаємо, що в результаті впровадження запропонованої схеми оподаткування відбудеться легалізація прихованого прибутку, що дасть змогу отримати чималий ефект (табл. 3).

Якби весь обсяг інвестицій в основний капітал за рахунок прибутку, починаючи з 2007 року, був спрямований на придбання (створення) нових основних засобів, то втрат бюджету можна було б уникнути.

Авторська схема оподаткування прибутку підприємств передбачає зменшення ступеня ухилення від сплати податків, оскільки величина оподаткування прибутку, який використовується на інвестиції в основний капітал, не перевищує вартості послуг конвертаційних центрів, є абсолютно законною і не має ризику настання покарання. На наш погляд, саме створення умов, за яких відбувається зниження фіскального навантаження на інвестований прибуток та вихід із тіньового сектору економіки – це важливе підґрунтя для реалізації регуляторного потенціалу податку на прибуток.

Висновки. Зважаючи на значну потребу в інвестиціях і наявний дефіцит фінансових ресурсів, Україна повинна активно використовувати всі можливості щодо залучення коштів як вітчизняних, так і зарубіжних інвесторів.

З огляду на потенційні ризики іноземного інвестування пропонуємо у частині стимулювання іноземних інвестицій застосовувати пільги з податку на прибуток інвестиційного характеру (податкові канікули, інвестиційні бонуси, знижки) за умови спрямування інвестиційних ресурсів на створення нових робочих місць у сфері виробництва в депресивних регіонах.

Посилити регуляторний потенціал податку на прибуток у сфері стимулювання вітчизняних інвесторів можна за умови підвищення стандартної ставки податку на прибуток до 26% та зни-

Таблиця 2

Середні та граничні ставки справляння податку на прибуток в Україні у 2002-2011 рр.

Рік	Прибуток до оподаткування, млрд. грн.	Податок на прибуток, млрд. грн.	Середня ставка	Гранична ставка
2002	31,51	9,39	0,298001	
2003	45,82	13,24	0,288957	0,269043
2004	60,62	16,23	0,267733	0,202027
2005	72,44	23,46	0,323854	0,611675
2006	91,07	26,17	0,287361	0,145464
2007	147,27	34,41	0,233652	0,146619
2008	193,66	47,86	0,247134	0,289933
2009	143,71	33,05	0,229977	0,296496
2010	212,01	40,36	0,190368	0,107028
2011	272,73	55,09	0,201995	0,242589

Джерело: Складено автором

вому глузду. Якщо платнику податку набагато простіше і вигідніше ухилитися від сплати податку на прибуток, ніж здійснювати його розподіл на інвестування, то зниження ставки податку навряд чи дасть очікувані результати.

Ще одним фактором зростання вартості власного капіталу є характер оподаткування – пропорційне, прогресивне чи регресивне. Номінально в Україні податок на

Таблиця 3

Розрахунковий ефект від змін в оподаткуванні прибутку підприємств у разі легалізації прибутку

Рік	Розрахункова величина прибутку, який буде оподатковуватися за пільговою ставкою, млрд. грн.	Розрахункова величина податку на прибуток за пільговою ставкою, млрд. грн.	Розрахункова сума загального податку на прибуток, млрд. грн.	Відхилення розрахункової величини податку на прибуток від фактичної, млрд. грн.
2002	18,93	2,2716	6,5954	2,7946
2003	18,49	2,2188	10,1514	3,0886
2004	25,5	3,06	14,5104	1,7196
2005	32,49	3,8988	16,982	6,478
2006	23,84	2,8608	21,0478	5,1222
2007	60,14	7,2168	34,8158	-0,4058
2008	16,31	1,9572	48,3022	-0,4422
2009	7,12	0,8544	36,3678	-3,3178
2010	26,29	3,1548	54,2734	-13,9134
2011	25,73	3,0876	68,2332	-13,1432

Джерело: Розраховано автором

ження ставки податку з тієї частини прибутку, яка спрямовуватиметься на інвестиції в основний капітал. Це стимулюватиме перерозподіл прибутку на користь інвестування, а не споживання, сприятиме виведенню коштів із тіншового сектору економіки.

Література

1. Грушко В. І. Інструменти податкового регулювання інвестиційної активності / В. І. Грушко, Л. О. Кошембар // *Фінанси України* : Науково-теоретичний та інформаційно-практичний журнал Міністерства фінансів України. – 2008. – № 2. – С. 89–98.
2. Налогообложение: теории, проблемы, решения / [В. П. Вишнеvский, А. С. Веткин, Е. Н. Вишнеvская и др.] ; под общ. ред. В. П. Вишнеvского. – Донецк : ДонНТУ, ИЭП НАН Украины, 2006. – 504 с.
3. Податкова політика: теорія, методологія, інструментарій : навч. посіб. ; за ред. Ю. Б. Іванова, І. А. Майбурова. – Х. : ІНЖЕК, 2010. – 492 с.
4. Майбуров И. А. Теория налогообложения. Продвинуvтый курс : учеб. для магистров / И. А. Майбуров, А. М. Соколовская. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2011. – 561 с.
5. Юрій С. І. Сучасні тенденції розвитку європейського оподаткування та новітня парадигма податкової політики в Україні : монографія / С. Юрій, А. Крисоватий, Т. Кошук. – Тернопіль : ТНЕУ, 2010. – 292 с.
6. Bach S. Verbesserung der steuerstatistischen Informationssysteme zur Folgenabschätzung und Evaluierung steuerpolitischer Massnahmen im Bereich der Unternehmensbesteuerung [Electronic recourse] / S. Bach, H. Buslei, N. Dwenger, F. Fossen, V. Steiner. – Berlin : Politikberatung kompakt, 2008. – Accessed mode : http://www.diw.de/documents/publikationen/73/diw_01.c.83602.de/diwkompakt_2008-043.pdf
7. Bach S. Has German Business Income Taxation Raised Too Little Revenue Over the Last Decade? [Electronic recourse]. – Accessed mode : http://www.diw.de/sixcms/detail.php?id=diw_01.c.421801.de
8. Taxation trends in the European Union: Main results [Electronic recourse]. – Accessed mode : http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/taxation/gen_info/economic_analysis/tax_structures/Structures2011_main_results.pdf
9. Klein W. A. Federal Income Taxation / W. A. Klein, J. Bankman, D. N. Shavino, K. J. Stark. – 15 ed. – New York : Aspen Publishers, 2009. – 777 p.
10. World Investment Report, 2012 [Electronic recourse]. – Accessed mode : http://unctad.org/en/Pages/DIAE/World%20Investment%20Report/WIR2012_WebFlyer.aspx
11. Country, Industry and Risk Analysis [Electronic recourse]. – Accessed mode : <http://www.eiu.com/Default.aspx>
12. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ukrstat.gov.ua
13. Державна казначейська служба України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.treasury.gov.ua

Стаття надійшла до редакції 10.06.2013

References

1. Hrushko, V. I., & Koshembar, L. O. (2008). The instruments of tax regulation investment activity. *Finansy Ukrainy (Finances of Ukraine)*, 2, 89-98 (in Ukr.).
2. Vyshnevskiy, V. P., Vetkin, A. S., & Vyshnevskaya, E. N. et al. (2006). *Taxation: Theory, Problems, Solutions*. Donetsk: DonNTU (in Russ.).
3. Ivanov, U. B., & Maiburov, I. A. (2010). *Tax Policy: Theory, Methodology, Instruments*. Kharkiv: INGEK (in Ukr.).
4. Maiburov, I. A., & Sokolovskaya, A. M. (2011). *The Theory of Taxation*. Moscow: UNITI-DANA (in Russ.).
5. Yurii, S. I., Krysovatiy, A. I., & Koshchuk, T. V. (2010). *Modern Tendencies of European Taxation Development and New Tax Policy Paradigm in Ukraine*. Ternopil: TNEU (in Ukr.).
6. Bach, S., Buslei, H., Dwenger, N., Fossen, F., & Steiner, V. (2008). *Verbesserung der steuerstatistischen Informationssysteme zur Folgenabschätzung und Evaluierung steuerpolitischer Massnahmen im Bereich der Unternehmensbesteuerung*. DIW Berlin: Politikberatung kompakt. Retrieved from http://www.diw.de/documents/publikationen/73/diw_01.c.83602.de/diwkompakt_2008-043.pdf (in German).
7. Bach, S. (2013). *Has German Business Income Taxation Raised Too Little Revenue Over the Last Decade?* Retrieved from http://www.diw.de/sixcms/detail.php?id=diw_01.c.421801.de (in German).
8. *Taxation trends in the European Union: Main results* (12 December, 2011). Retrieved from http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/taxation/gen_info/economic_analysis/tax_structures/Structures2011_main_results.pdf
9. Klein, W., Bankman, J. et al. (2009). *Federal Income Taxation* (15 ed.). New York: Aspen Publishers.
10. *World Investment Report* (2012). Retrieved from http://unctad.org/en/Pages/DIAE/World%20Investment%20Report/WIR2012_WebFlyer.aspx
11. *Country, Industry and Risk Analysis* (2012). Retrieved from <http://www.eiu.com/Default.aspx>
12. *State Service of Statistic of Ukraine*. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua> (in Ukr.).
13. *State Treasury of Ukraine*. Retrieved from <http://www.treasury.gov.ua> (in Ukr.).

Received 10.06.2013

ЕКОНОМІЧНИЙ ЧАСОПИС-XXI

науковий фаховий журнал

Видається з 1996 року

Світове господарство і міжнародні
економічні відносини
Глобальний розвиток
Національна безпека
Економічна теорія
Економіка і управління
Соціальна економіка і політика
Гроші, фінанси і кредит
Регіональна економіка
Політичні інститути і процеси

Автори журналу:

провідні вчені
України та світу,
посли, державні діячі,
міські голови,
лідери бізнесу

**АНАЛІТИКА ДЛЯ ЕЛІТИ:
ПЕРЕДПЛАТИ І ДОЛУЧАЙСЯ!**

**ЯК
передплатити?**

Через
передплатні агенції:
«Ідея»,
«Саміт»,
«Меркурій»

Через
ДП «Преса»
Передплатний
індекс:
96437

Через редакцію журналу
«Економічний часопис-XXI»:
(044) 235-98-28,
235-98-27
editor@osp.com.ua